

УДК: 325.561:337.015.3
JEL A10 B59 D60 O15 P30

ГУМАНІЗАЦІЯ: ІНТЕРПРЕТАЦІЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЕКОНОМІКИ

Богданна Косович

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
79008, м. Львів, просп. Свободи, 18
e-mail: bogdanna_k@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4760-3098>*

Анотація. *Стаття присвячена питанням визначення гуманізації як ядра епохи антропоцена. Мета праці – розкрити зміст економічної гуманізації в сучасному суспільстві. Методологічною базою дослідження є комплекс загальнонаукових методів, зокрема, історичний, методи аналізу, синтезу, судження та узагальнення. Історичним методом ми оперуємо, досліджуючи джерельні витоки та окремі віхи еволюції ідеології гуманізму. Метод аналізу використано для визначення ключових ознак гуманізму, що зумовлюють його уніфіковане розуміння у різні епохи та представниками різних суспільно-філософських течій. Метод синтезу слугує підґрунтям для виділення її наскрізного елемента – людиноцентризму. Досліджено джерельне походження ідеології гуманізму та зазначено окремі віхи еволюції доктрини гуманізму. Наведено визначення понять «гуманізм», «гуманізація», «людиноцентризму». Звернуто увагу на те, що у кожній сфері суспільного життя гуманізація має свої особливості. Виокремлено базові складові економічної гуманізації. Аргументовано необхідність утвердження гуманістичних цінностей у вітчизняній економіці насамперед через гуманізацію підприємницької діяльності. Запропоновано визначення термінів «гуманізація економіки» та «гуманізація підприємництва». Визначено важливість утвердження гуманізаційних стандартів в економіці, що зумовлює необхідність всебічного дослідження проблематики економічної гуманізації.*

Ключові слова: *гуманізм, людиноцентризм, гуманізація, гуманізація економіки, гуманізація підприємництва, гуманізаційний розвиток.*

Постановка проблеми. Нетрафаретні виклики сучасності, такі як зміна клімату, пандемія SARS-CoV-2, економічна нестабільність у зв'язку з коронавірусним хартшіпом, нерівність між людьми за статками й можливостями для особистого розвитку зумовлюють те, що відбувається дефіцит гуманізації. Такий розвиток подій веде до хаосу. Економіці щораз складніше функціонувати в цих умовах. Тому необхідно змінювати вектор у бік людиноспрямованості, що базується на моральних цінностях, якості та добробуті життя кожного суспільного індивіда.

Зараз, коли весь світ переживає складний і відповідальний етап розвитку, проблематика гуманізації стає предметом всебічної уваги. Свідченням цього зокрема є те, що на рівні організації ООН сучасний період визнано епохою антропоцена.

Дослідження поняття гуманізації, її інтерпретації в призмі сучасного розвитку економіки набуває особливої актуальності та практичної цінності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні та іноземні науковці присвятили вивченню різних аспектів гуманізації, зокрема й економічної, сотні своїх праць. Насамперед можна згадати таких вчених: М. Девідсона, Р. Кемпа, В. Кременя, О. Лесько, Е. Лібанової, О. Науменка, Р. Оуена, Ф. Петрарки, О. Стативки, М-Т. Цицерона, Ю. Шемчушенка, Д. Шука та багатьох інших. Водночас широта напрацьованого матеріалу потребує певної конкретизації поняття «гуманізація» в призмі економіки.

Мета запропонованого дослідження – вивчення витоків генезису гуманізації, пізнання природи понять «гуманізм» і «гуманізація», з'ясування значення гуманізації загалом та гуманізації економіки зокрема, в період сучасних викликів, виділення першочергових напрямів гуманізації української економіки, визначення термінів «гуманізація економіки» та «гуманізація підприємництва».

Основні результати дослідження. Терміни «гуманізм» і «гуманізація» отримали багатогранне трактування у різних науках. Ці поняття мають своє історичне джерельне підґрунтя. Самі ідеї гуманізму впродовж розвитку цивілізації вироблялись народом стихійно в боротьбі з утисками, узурпацією, тиранією, експлуатацією та негативними моральними впливами.

Витоками світогляду гуманізму є праці й промови Марка Туллія Цицерона[1]. Ще в 56-58 роках до н. е. у своїх ораторських промовах давньоримський політичний діяч і соціальний мислитель Марк Туллій Цицерон закликав до гуманістичних цінностей, які потрібно пізнавати та прищеплювати. У ті часи розглядалася проблема становлення людини як суб'єкта й об'єкта соціальної політики, поняття «гуманізм» містило уявлення про цінність і значущість людини, можливість реалізувати гуманістичний ідеал соціальними засобами, насамперед вихованням й формуванням культури.

Гуманізм у перекладі з латинського слова *humanitas* означає людяність, а *humanus* – людяний, тобто вчення про визнання цінності людини як особистості, її право на свободу, щастя, прояв і розвиток власного потенціалу.

У західній філософсько-культурній традиції поняття «гуманізм» асоціювалося з гуманізмом епохи Відродження. Тоді людство накопило досить вагомий надбання в культурі, мистецтві, природничих і суспільних науках. Це була епоха заперечення норм життя середньовіччя з його неприязню (антипатією) людей один до одного, до природи, міждержавними війнами, переходу до нових стосунків. Існує думка, що одним із перших носіїв та поширювачів гуманізму часів європейського Відродження був італійський поет і літописець Франческо Петрарка, якого в наукових джерелах називають «батьком гуманізму» [2, с. 392]. Він присвячував свої трактати моральним та етичним питанням, які формували гуманістичні переконання.

«Гуманізм як течія у загальноєвропейській культурі епохи Відродження почав вживатися у двох основних значеннях: 1) як визначення літературно-художнього напрямку, що утверджує образ людини як освіченої й високоморальної особистості; 2) як філософське вчення, що об'єднує теорії, які виходять з положення про людину як вищу цінність суспільства» [3, с. 126].

Багато ідей, які відстоює гуманізм, втілювались у релігійних ученнях різних народів світу. Про це, наприклад, свідчать славнозвісні заповіді Біблії («Люби ближнього свого як самого себе», «Не вбий», «Не вкради» і т. д.), які в абсолютному значенні направлені на людяність, справедливість, чесність, повагу, добропорядність у відносинах людей та їх господарчої діяльності.

Фундамент правових гуманістичних норм було закладено Декларацією незалежності США [4] (1776), у преамбулі якої проголошено¹ природні права людини, які визначали економічну свободу в торговельних, зовнішніх відносинах того часу. Відтоді – що цивілізованішою й демократичнішою ставала держава, то частіше в її правових актах з'являлася вказівка на забезпечення блага особистості за допомогою неухильного дотримання її прав. Людина є розумною, тому вона не тільки має природні права, а й усвідомлює їх, готова за них боротися й домагатися їх реалізації.

Отже, в історії суспільства з'явилась нова ідеологія, яка почала відстоювати найкращі сторони в стосунках між людьми, заперечувала нерівність людей у фінансових, майнових та інших відносинах.

Представники різних наук, визначаючи терміни «гуманізм» і «гуманізація», роблять акценти, враховуючи свої спеціалізовані особливості. З погляду психології гуманізм – це сучасна форма життєорієнтації людини, яка містить раціональність, критичність, скептицизм, емпатію, терпимість, стриманість, оптимізм, життєрадісність, свободу, мужність і продуктивну уяву. Як стиль мислення гуманізм має афірмативний і позитивний характер, йому властива впевненість у необмежених можливостях людини самовдосконалюватись, в невичерпності її емоційних, пізнавальних, адаптивних, творчих здібностей [5, с. 180].

Гуманізація є світоглядним процесом, який визначає цінність людини як особистості, її право на щастя, розвиток і виявлення своїх здібностей, на вільну участь у суспільному житті. Наприклад, гуманізація навчального процесу означає, що центром навчально-виховного процесу мають бути людина та її гідність. Кожна дисципліна, яка викладається в навчальному процесі, повинна мати гуманістичне спрямування, стверджувати ідеали добра та справедливості [6].

Гуманізація соціально-трудова відносин – процес надання всім її елементам спрямованості на створення сприятливих умов для всебічного розвитку і реалізації трудового потенціалу людини, їх удосконалення, самоствердження і самореалізації [5, с. 182]. Ідея гуманізації управління виробництвом через турботу про працівника, а також визнання необхідності навчання, поліпшення умов праці та побуту кожного робітника на підприємстві була запропонована ще на початку XIX ст. Робертом Оуеном.

Джон Шук визначає гуманізм як етичну філософію, яка розглядає сутнісну основу людини, її мораль, культуру, внесок у добробут суспільства й характеризується такими ознаками: забезпечує однаково гідне моральне ставлення та захист кожної людини; визначає людину високо соціальною, що потребує спільного заохочення та

¹ «Вважаємо за самоочевидні істини, що всіх людей створено рівними, що Творець обдарував їх певними невідчужуваними правами, до яких належить життя, свобода і прагнення щастя, що уряди встановлюються між людьми на те, щоб забезпечувати ці права».

підтримки; надає перевагу індивідуальній гідності та автономії над необхідними, але підпорядкованими цілями культурних чи політичних груп; заохочує етичні ідеали, що сприяють розвитку людського інтелекту та добробуту, які всі культури можуть обґрунтовано підтримати [7, с. 404, 419].

З наведеного можна зробити два короткі висновки. Перший. Об'єднувальне начало для всіх підходів стосовно гуманізму та гуманізації – людина як найвища соціальна цінність. Другий. Якщо спробувати окреслити змістовне співвідношення гуманізму та гуманізації, то їх можна позначити як суспільний ідеал і процес (рух до) його досягнення.

Ідеологема гуманізації полягає в тому, що вона спрямована на майбутнє людини, утверджуючи тезу, що все залежить від її власних зусиль, власної активності, що опираються на силу розуму.

В основі інтерпретації терміна «гуманізація» є ідея людиноцентризму. Насамперед з'ясуємо сутність людиноцентризму або людинонаправленості у призмі загальноновизнаних соціальних цінностей і прав людини, які права людині треба мати на увазі, коли йдеться про економіку, де визначено перелік таких прав.

Людиноцентризм – це гуманістично орієнтований підхід до формування нової людини – активної, енергійної, розум і душа якої перебувають у злагоді [8].

Як зазначає С. Ю. Цигульова [9], у межах філософії людиноцентризму ми повинні розуміти не те, що людина, її «життя тут і зараз» є головною метою її буття і вся її діяльність, розумова та практична, здійснюється лише для забезпечення саме «життя тут і зараз», – досягаючи цього за будь-яку ціну, а треба розуміти те, що людина з усією її величністю, розумом, потенціалом ставиться у центрі світу і має завдяки цьому зберігати його, оберігати будь-яке життя, зберігати себе у майбутньому [9]. Тому сьогодні гуманізація має стати новою стратегією розвитку суспільства, в основі якої є не нагромадження матеріальних благ і цінностей, а першочергова орієнтація на цінності духовні, на культуру, науку, знання, без яких життя втрачає сенс і подальшу перспективу.

Дефіцит гуманності породжує бездуховність освіти зокрема та усього суспільства загалом. Під тиском індустріального, технічного і ринкового розвитку суспільства освіта втрачає гуманістичний зміст (тобто орієнтацію на розвиток особистості) і перетворюється на вивчення вузького спектра професійних знань і вмінь. Але освіта в її гуманістичному розумінні – це не просто навчання. Завдання освіти простіше порівняно з проблемою виховання людини у всій повноті її життєдіяльності. Утім розвиток знань через освіту накопичує досвід і відточує власну чуттєвість моральних чеснот й прокладає шлях до гуманізаційного середовища.

О. Гринькевич визначає розуміння ціннісної ролі знань у самовдосконаленні, їх засвоєнні та генерації нових знань для реалізації цілей індивідуального і суспільного розвитку [10, с. 337]. Отож знання є основою для комплектного втілення економічної гуманізації.

Варто зазначити, що у багатьох наукових рукописах описують гуманізацію як людиноцентричний напрям спрямований до соціальних відносин і особистості. Розвиток й втілення в економіку гуманізаційних засад є однією з головних умов формування і становлення сучасної системи соціальної допомоги та соціально орієнтованої держави.

Система принципів розвитку соціальної держави передбачає, що головною цінністю в її концепції є людина, її розвиток, самореалізація.

Зосередження уваги на людському вимірі всіх аспектів суспільно-політичного життя, коли людина стає метою і смыслом прогресивного розвитку українського соціуму, стало передумовою формування концептуальних засад гуманізації економічних процесів як системи прав на вільний розвиток і реалізацію всіх здібностей кожної особистості, визначає ступінь розкриття можливостей людини як критерію оцінки ефективності діяльності органів держави та суспільних інститутів. Така нова філософсько-світоглядна позиція акцентує увагу на вивченні людини в усіх її сутнісних формах, виявленні внутрішніх, глибинних основ її буття, на особистісних цінностях, способах і можливостях їх реалізації.

На перший погляд все зрозуміло. Насправді все складніше. Людина частина соціуму або спільності людей. У різних суспільно-економічних формаціях інтереси людини та об'єднань людей (нації, держави, громадянського суспільства тощо) співвідносились та й сьогодні оцінюються дещо по-різному. У державах, де панувала чи продовжує жити комуністична ідеологія, – пріоритет загальносуспільного над індивідуальним (наприклад, Китай), у державах соціальної демократії на першому місці (принаймні на рівні декларацій) – людина (наприклад, США). Фактором споріднення утилітаристського та гуманістичного підходів є базова ідея соціально-ціннісної системи державного управління – прагнення до суспільного блага. Однак утилітаризм розглядає дефініцію «блага» як «благо всього суспільства», а гуманізм – як «благо кожної людини». Відповідно, ціннісна система тоталітарної демократії прагне до високого рівня усереднених соціальних показників (які виражають рівень добробуту суспільства в цілому, але не зобов'язують державу забезпечити високий рівень блага для кожного індивіда), ціннісна система ліберальної демократії прагне до максимальних показників (досягнення яких для кожного члена суспільства є в принципі неможливим) [11]. Отож і людиноцентризм на практиці навіть у сучасному глобалізованому світі може реалізовуватись як ідея по-різному. Формальний плюралізм стосовно основного «об'єкта» гуманізації доповнюється змістовними проблемами, які у сучасних суспільствах виявляються насамперед у економічній сфері.

Сутність економічної гуманізації виявляється через її ціннісний характер – здатність задовольняти матеріальні потреби та економічні інтереси суспільства та кожного індивіда. Суспільно-економічна діяльність зумовлена людськими потребами та відповідними економічними інтересами, спрямована на пошук ефективних способів задоволення цих потреб [12, с.186]. Метою чи не усіх ідей, що скеровували свідому та продуктивну діяльність людства, було отримання вигоди – матеріальної, моральної, політичної, статусної тощо. Але це стосувалось окремої елітарної групи, або навіть окремої сакральної особистості [13, с. 5]. В останні десятиліття людство почало усвідомлювати неможливість забезпечення сталого розвитку без подолання соціальної несправедливості, крайніх форм суспільної нерівності та створення рівних умов для реалізації потенціалу усіх членів суспільства [13, с. 2]. Тому процес людинонаправленої еволюції економіки має означати приведення її у відповідність до загальносуспільних цінностей – рівність,

свобода, доброчесність, демократизм (саме в економічному аспекті) та основоположних економічних прав людини.

Виникає логічне питання: де і на якому рівні визначені основоположні економічні права людини, що відповідають загальносуспільному ідеалу. Звичайно можна згадати перші документи та навіть фундаментальні доктринального рівня наукові дослідження, в яких йшлося про права людини загалом. На вітчизняних теренах – це знаменита Конституція Пилипа Орлика, праці Г. Сковороди, І. Франка та ще багатьох гуманістів. Однак питання розмежування основоположних прав людини та виокремлення соціально-економічних прав як окремої групи реально почало підніматися лише у другій половині ХХ століття. Варто згадати Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (1966), Конвенція Генеральної Асамблеї ООН про права дитини (1995), Резолюція Генеральної Асамблеї ООН «Перетворення нашого світу: Порядок денний в області сталого розвитку на період до 2030 року». На рівні європейської спільноти було прийнято спеціальний правовий акт – Європейська Соціальна хартія. На міжнародному рівні визначили блок соціально-економічних прав людини у державі соціальної демократії, зокрема: право на працю, право на соціальне забезпечення, право на відпочинок, право на справедливі, безпечні та здорові умови праці та інше. Нарешті, найбільш модерними правовими документами, які покликані окреслити найважливіші соціально-економічні права сучасної людини та, по-суті, визначають базові напрями гуманізаційного розвитку економіки третього тисячоліття є Стратегія сталого розвитку та Національна економічна стратегія – 2030.

Гуманізація як одна з визначальних тенденцій розвитку сучасної економіки, на що ми звертали увагу у наших попередніх дослідженнях, не є абсолютно однозначним явищем, тому потребує критеріальної й межової формалізації в умовах глобального світу. Людинонаправленість економіки однієї держави, що виявляється у розвитку виробничої діяльності, створенні робочих місць і забезпеченні матеріальних потреб людини може наносити шкоду соціальним стандартам іншої держави та світового співтовариства загалом. Масштабне викорчовування лісів Амазонки з метою використання землі для сільськогосподарського виробництва чи інтенсивне тваринництво для задоволення зростаючих продуктивних потреб людей, як зазначають окремі науковці, є однією з причин катастрофічних кліматичних змін.

Одна з особливостей світової економіки в останні десятиліття – її територіальна рухливість. Бажання отримати максимальний прибуток, що вочевидь цілком обґрунтовано в умовах ринкової економіки, призводить до постійного руху капіталу на міжнародній арені. Інвестор вкладає фінансові ресурси у ті країни, де є сировина та дешева робоча сила, пільгове податкове законодавство та гарантії держави. Свідченням цього є величезні протягом двох останніх десятиліть капіталовкладення в економіку Китаю. Сьогодні простежується зміна вектора фінансових вливань на користь Індії. Це напевно гуманно щодо народів цих країн. Однак чи гуманно це стосовно національних економік країн інвесторів? Навіть у США ми можемо побачити «закинуті», пов'язані з окремими виробництвами міста, а у Європі практично зникла комп'ютерна промисловість.

Світова економічна спеціалізація розширює економічну співпрацю та є бажаною для населення держав, що розвиваються. Це переконливо видно на прикладі України – відкриття у проблемних із працевлаштуванням містечках заводів з виробництва електроапаратури для автомобілів стало для них своєрідною економічною «дотацією».

Політичні, економічні, кліматичні та інші кризи (той самий COVID-19) обумовлюють послаблення економічних зв'язків і спричиняють економічні втрати. Сьогодні зростання втрат спостерігається практично за усіма видами економічної діяльності, що спричинило згортання інвестицій і звуження фінансових ресурсів в економіці, зокрема у 2020 році рівень валового нагромадження основного капіталу становив 13 % ВВП, що на 4,6 в. п. менше, ніж у попередньому році; обсяги капітальних інвестицій на початку 2021 року скоротилися на 38,2 % порівняно з початком 2020 року.

Зростання кількості населення нашої планети та виснаження природних ресурсів, зумовлені кліматичними ризиками обмеження у різних сферах економіки, призводять до створення штучних продуктів харчування, постійне вживання яких напевно у підсумку не сприятиме здоров'ю людини попри те, що все це робиться задля самої людини.

Наведені приклади суперечливої значущості гуманізації для конкретного індивіда, групи людей, суспільства, держави спонукають до пошуку визначальних характеристик її змісту. За таких обставин економічна гуманізація має стосуватися насамперед тієї сфери економічних відносин, які мінімізує глобальні економічні протиріччя та має універсальний характер. На нашу думку – це підприємництво у широкому розумінні (безпосередньо та у поєднанні з іншим видами економічної діяльності).

На рівні науки напрацьовано надширокий спектр складових економічної гуманізації – від забезпечення можливості людини працювати до удосконалення виробничих процесів, що зумовлює необхідність їх певної конкретизації та виокремлення щодо важливості у сучасних умовах.

Конкретизації потребує і предмет гуманізації у світлі особливостей вітчизняної економіки. Спектр економічних відносин дуже широкий. За таких умов треба виходити з проривної значущості та перспективності. На нашу думку, роль флагмана у гуманізації української економіки на себе може взяти підприємництво, зокрема соціальне підприємництво. Цьому сприяє його масовість, мобільність, революційність, «народність».

Соціальне підприємництво може бути комерційно успішним, екологічно чутливим, створювати соціальну цінність, розвивати та реалізовувати Цілі розвитку третього тисячоліття [14, с. 474]. Саме через утвердження в Україні такого інклюзивного способу діяльності як соціальне підприємництво можна вирішувати низку гуманізаційно спрямованих завдань, що стоять перед вітчизняною економікою.

Економіка є багатоманітним суспільним явищем. Тому її гуманізаційні чинники мають стосуватися її основної складової – економічних відносин, в основу яких покладено загальноцивілізаційні цінності. Оскільки світова економіка переживає період всеохоплюючої глобалізації, то доцільно говорити про відносини на внутрідержавному та міждержавному рівнях. Треба також мати на увазі, що переважна більшість держав задекларувала свою «відданість» загальноцивілізаційним підходам стосовно забезпечення

соціально-економічних прав людини. Отож гуманізацію економіки у широкому розумінні можна визначити як процес імплементації загально визнаних цінностей і міжнародних стандартів щодо соціально-економічних прав людини у систему державних та міждержавних економічних відносин¹. Таке визначення може бути конкретизовано відповідно до певної категорії економічної діяльності. Враховуючи проривний потенціал для людинонаправленого розвитку у порівнянні з іншими формами господарювання, гуманізацію підприємництва можна розглядати як процес приведення господарської діяльності з метою отримання прибутку у відповідність до загально суспільних потреб, інтересів і міжнародних стандартів стосовно соціально-економічних прав людини.

Проектуючи «явище гуманізації» на вітчизняну економіку, можемо констатувати, що вона розвивається лише у напрямі утвердження гуманізаційних стандартів. Це дає підстави характеризувати її як гуманістично орієнтовану або таку, яка переживає період гуманізації. Україна ратифікувала низку міжнародних правових актів, що закріплюють трудові права працівника. Сьогодні, модифікуючи національне законодавство про працю, наприклад, під час проектування Кодексу законів про працю, наші посадовці намагаються на нормативному рівні закріпити гуманізаційні принципи у відносинах між працедавцем і працівником, які засновані на почуттях гідності, розвитку здібностей, реалізації особистого потенціалу та формуванні ціннісних характеристик. Також відповідно до приписів міжнародної стандартизації забезпечення якості продукції (робіт, послуг) закріплюватимуться гуманізаційні норми між підприємцем-виробником і споживачем, які мали б забезпечувати не лише підмурівок відносин, а й якісні параметри продукції на відповідність екологічним, органічним, безпечним для здоров'я характеристикам.

Висновки. В умовах сучасного світу і призмі тенденцій його подальшого розвитку стало очевидним, що найбільшою соціальною цінністю є саме людина. Міжнародне співтовариство полонило ідеї гуманізму. Людиноцентризм із наукової концепції перейшов на рівень суспільної практики.

Проведене дослідження дає підстави зробити певні акценти в ідеології: розуміння понять «гуманізм» та «гуманізація економіки»; визначення їх змістовної основи; вибору пріоритетів шляхів гуманізації у вітчизняній економіці. В основі гуманізму перебувають ідеї та ідеали розуму й людяності. Тому гуманізм – це система ідей і поглядів на людину як на найбільшу соціальну цінність, створення умов для її повноцінного життя, фізичного й духовного розвитку.

Визначено, що квінтесенцією гуманізації економіки є процес застосування загально визнаних цінностей і міжнародних стандартів щодо соціально-економічних прав людини у систему державних й міждержавних економічних відносин. Гуманізацію підприємництва можна розглядати як процес приведення господарської діяльності для отримання прибутку відповідно до загально суспільних потреб, інтересів і міжнародних стандартів стосовно соціально-економічних прав людини.

Узагальнюючи викладене, варто зазначити, що досліджувана нами концепція

¹ Для порівняння можна навести визначення, які дають іноземні вчені: «Гуманізація економіки – це парасольковий напрям діяльності, що працює на основі цінностей взаємності, відповідальності громадськості, чесності, взаємозв'язку та довіри» [15].

гуманізації економіки нова й розвивається у напрямі утвердження гуманізаційних стандартів.

Список використаних джерел

1. Цицерон М. Т. Про державу. Про закони. Про природу богів. / переклав з латини В. Литвинов. Львів: Априорі, 2019. 392 с.
2. Петрарка Франческо. Енциклопедичний словник класичних мов / Л. Л. Звонська, Н. В. Корольова, О. В. Лазер-Паньків та ін. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2017. С. 392. 552 с.
3. Політологічний енциклопедичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка, В. Д. Бабкіна, В. П. Горбатенка. Київ : Генеза, 2004. С. 126.
4. Декларація незалежності США. Ухвалена Конгресом 4 липня 1776 року. Центр громадянської освіти (перекладена), Calabasas, USA, 1999. URL: <http://osvita.khpg.org/index.php?id946555693>. (дата звернення: 20.09.2021).
5. Стативка О. М. Гуманізація соціально-трудова відносин на підприємстві. Бізнесінформ. 2012. №10. С. 180–185.
6. Лесько О. Й., Козловський В. О. Гуманізація як складова у викладанні навчальної дисципліни «Основи підприємництва». URL: <http://conf.vntu.edu.ua/humed.txt>. (дата звернення: 14.08.2021).
7. Shook, John R (2015). «Humanism, Moral Relativism, and Ethical Objectivity». In A. C. Grayling (ed.). *The Wiley Blackwell Handbook of Humanism*. Andrew Copson. John Wiley & Sons. P. 403–425.
8. Кремень В. Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі. 2-е вид. Київ : Знання, 2011. 520 с.
9. Цигульов С. Ю. Філософія людиноцентризму – парадигмальний шлях розвитку суспільства. URL: <http://nauka.zinet.info/tsygyulyov.php>. (дата звернення: 24.08.2021).
10. Гринькевич О. С. Управління конкурентоспроможністю вищої освіти в Україні: інституційний аналіз і моніторинг : монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. 462 с.
11. Науменко О. М. Етизація державної служби як фактор гуманізації суспільства. URL: <http://www.filosof.com.ua/Jornel/Naumenko.htm> (дата звернення: 24.08.2021).
12. Крюкова І. О. Проблема цінності в економіці. Економіка і регіон. 2008. № 4 (19). С. 186.
13. Сталий людський розвиток: забезпечення справедливості: Національна доповідь / кер. авт. колективу Е.М. Лібанова / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи. Умань : Видавничо-поліграфічний центр «Візаві», 2012. 412 с.
14. Kosovych V., Kosovych B., Rym O. Investment of social entrepreneurship in Ukraine: current issues of legal regulation. *Financial and credit activity: problems of theory and practice. Collection of scientific works*. Vol. 2. no. 37. 2021. P. 467–475. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcapter.v2i37.230648>.
15. Kemp R., Strasser T., Davidson M. The humanization of the economy through social innovation. URL: <https://kemp.unu-merit.nl/docs/Thehumanizationof%20the%20economy%20KempetalforSPRUconference.pdf>. (дата звернення: 20.09.2021).

References

1. *Lytvynov, V.* (2019), «*Tsytyseron M. T. Pro derzhavu. Pro zakony. Pro pryrodu bohiv*» [Cicero M.T. About the state. About laws. About the nature of the gods]. Lviv: Apriori. 392 s. [in Ukrainian].
2. *Zvonska, L. L.* (2017), «*Petrarka Franchesko. Entsyklopedychnyi slovnyk klasychnykh mov*» [Petrarka Franchesko. Encyclopedic dictionary of classical languages]. Kyiv : VPTs «Kyivskiyi universytet», 552 s. [in Ukrainian].
3. *Shemshuchenko, Yu. S.* (2004), «*Politolohichni entsyklopedychnyi slovnyk*» [Political science encyclopedic dictionary]. Kyiv : Heneza, 2004. S. 126. [in Ukrainian].
4. «*Deklaratsiia nezalezhnosti SshA*» [Declaration of Independence of the United States]. Ukhvalena Konhresom 4 lypnia 1776 roku. Tsentr hromadianskoi osvity (perekladena 1999), Calabasas, USA. Retrieved from: <http://osvita.khpg.org/index.php?id=946555693>. (Last accessed: 20 September 2021).
5. *Statyuka, O. M.* (2012), «Humanizatsiia sotsialno-trudovykh vidnosyn na pidpriemstvi» [Humanization of social and labor relations at the enterprise]. *Biznesinform*, no.10. S. 180–185. [in Ukrainian].
6. *Lesko, O. Y. and Kozlovskiy, V. O.* «Humanizatsiia yak skladova u vykladanni navchalnoi dystsypliny “Osnovy pidpriemnytstva”» [Humanization as a component in the teaching of the discipline «Fundamentals of Entrepreneurship»]. Retrieved from: <http://conf.vntu.edu.ua/humed.txt>. (Last accessed: 14 August 2021).
7. *Shook, John R.* (2015). «Humanism, Moral Relativism, and Ethical Objectivity». In A. C. Grayling (ed.). *The Wiley Blackwell Handbook of Humanism*. Andrew Copson. John Wiley & Sons. pp. 403–425. [in English].
8. *Kremen, V. H.* (2011), «*Filosofia liudynotsentryzmu v osvithomu prostori*» [Philosophy of anthropocentrism in the educational space]. 2-e vyd. Kyiv : Znannia, 520 s. [in Ukrainian].
9. *Tsyhulov, S. Yu.* «*Filosofia liudynotsentryzmu – paradyhmalnyi shliakh rozvytku suspilstva*» [The philosophy of anthropocentrism is a paradigmatic way of society development]. Retrieved from: <http://nauka.zinet.info/tsygyulyov.php>. (Last accessed: 24 August 2021).
10. *Hrynkevych, O. S.* (2018), «*Upravlinnia konkurentospromozhnistiu vyshchoi osvity v Ukraini: instyutsiyni analiz i monitorynh*» [Management of higher education competitiveness in Ukraine: institutional analysis and monitoring] : monohrafiia. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 462 s. [in Ukrainian].
11. *Naumenko, O. M.* «Etyzatsiia derzhavnoi sluzhby yak faktor humanizatsii suspilstva» [Ethization of the civil service as a factor in the humanization of society]. Retrieved from: <http://www.filosof.com.ua/Jornel/Naumenko.htm> (Last accessed: 24 August 2021).
12. *Kriukova, I. O.* (2008), «*Problema tsinnosti v ekonomitsi*» [The problem of value in the economy]. *Ekonomika i rehion*, no. 4(19). S. 186. [in Ukrainian].
13. *Libanova, E. M.* (2012), «*Stalyi liudskiy rozvytok: zabezpechennia spravedlyvosti: Natsionalna dopovid*» [Sustainable Human Development: Ensuring Justice: A National Report]. Instytut demohrafiy ta sotsialnykh doslidzhen im. M.V. Ptukhy. Uman : Vydavnycho-polihrafichnyi tsentr «Vizavi», 412 s. [in Ukrainian].
14. *Kosovych, V., Kosovych, B. and Rym, O.* (2021), «Investment of social entrepreneurship in Ukraine: current issues of legal regulation». *Financial and credit activity: problems of theory and practice. Collection of scientific works*. vol. 2. no. 37. p.p. 467–475. DOI: <https://doi.org/10.18371/fcaptop.v2i37.230648>. [in English]
15. *Kemp, R., Strasse, T. and Davidson, M.* «The humanization of the economy through social innovation». Retrieved from: <https://kemp.unu-merit.nl/docs/Thehumanizationof%20>

the%20economy%20KempetalforSPRUconference.pdf. (Last accessed: 20 September 2021). [in English].

HUMANIZATION: INTERPRETATION THROUGH THE PRISM OF ECONOMICS

Bohdanna Kosovych

*Ivan Franko National University of Lviv,
18 Svobody Ave., Lviv, 79008, Ukraine*

e-mail: bogdanna_k@ukr.net; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4760-3098>

Abstract. The article is dedicated to the issues of defining humanization as the core of the Anthropocene Epoch. The aim of the scientific article is to reveal the content of economic humanization in modern society. The methodological basis of the study lies in a set of general scientific methods, in particular, historical, methods of analysis, synthesis, judgment and generalization. The historical method is used to study the source origins and individual milestones in the evolution of the ideology of humanism. The method of analysis is applied to determine the key features of humanism, that cause its unified understanding in different eras and by representatives of different socio-philosophical currents. The method of synthesis serves as a basis for the selection of such pervasive element of it as anthropocentrism.

The source origin of the ideology of humanism is studied and some milestones in the evolution of the doctrine of humanism are pointed out. The terms ‘humanism’, ‘humanization’, ‘human-centrism’ are defined. Attention is drawn to the fact that humanization has specific characteristics in each sphere of public life. The ideas and ideals of reason and humanity constitute the heart of humanism. Therefore, humanism is a system of ideas and views on a person as the greatest social value, creating conditions for his/her full-fledged life, physical and spiritual development.

The basic components of economic humanization are singled out. The need for affirming humanistic values in the domestic economy is argued, first of all, through the prism of entrepreneurial activity humanization. The definition of the terms ‘humanization of economy’ and ‘humanization of entrepreneurship’ is proposed. It is determined that the quintessence of humanization of the economy is the process of application of universally recognized values and international standards to socio-economic human rights within the system of state and interstate economic relations. Humanization of entrepreneurship can be seen as the process of bringing economic activity that aims at making a profit in conformity with public needs, interests and international standards set for socio-economic human rights. The importance of humanization standards establishment in the economy is determined, which causes the need for a comprehensive study of the issues of economic humanization.

Keywords: humanism, anthropocentrism, humanization, humanization of economy, humanization of entrepreneurship, humanization development.

Стаття надійшла до редакції 19.11.2021

Прийнята до друку 29.12.2021